

Лук'янчиков Є.Д. Захист прав особи в процесі освідування / Є. Д. Лук'янчиков // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [текст]: тези VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, у рамках відзначення Всеукраїнського тижня права, присвяченого річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини (Київ, 24 груд. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 143-145.

Однією із слідчих (розшукових) дій, що спрямована на отримання інформації про кримінальне правопорушення є освідування (ст. 241 КПК України). За своєю сутністю освідування є різновидом слідчого огляду, специфіка якого обумовлюється його об'єктом – тіло живої особи. Під час проведення освідування допускається оголення тіла (або його частин) людини. У цьому зв'язку спостерігається обмеження права особи на її тілесну недоторканність, що враховано законодавцем у визначенні правил його проведення.

Визначено: коло осіб, які можуть бути піддані освідуванню (підозрюваний, свідок, потерпілий); його мета – виявлення на тілі освідуваного слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет; умови допустимості – якщо не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ч. 1 ст. 241 КПК).

Підставою для проведення освідування є постанова прокурора, яку він може винести особисто або за клопотанням слідчого. Цим створюються додаткові гарантії захисту особи, забезпечується її недоторканність. Фактичною підставою для прийняття рішення про проведення освідування є відомості, інформація достатні для імовірного висновку про те, що на тілі особи можуть бути сліди злочину або особливі прикмети.

При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я (ч. 4 ст. 241 КПК). Дане правило кореспондує з вимогами ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що гарантує захист особи від дій, які принижують її гідність.

Забезпеченню захисту прав особи від дій, які принижують її гідність сприяє припис КПК, за яким слідчий, прокурор не вправі бути присутніми при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю її оголювати.

Деякі науковці вважають, що такого припису для гарантування недоторканності особи недостатньо та пропонують передбачити в законі конкретну відповідальність особи, яка проводить освідування, за вчинення таких дій [1, с. 24].

Слід звернути увагу на суперечливість положень ч. 2 ст. 241 КПК України. З одного боку у ній міститься припис про те, що «освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі». Разом з тим, робиться виняток проведення освідування «лікарем і за згодою особи, яка освідується». На нашу думку, незважаючи на згоду особи, слідчий і прокурор не можуть бути присутніми під час освідування особи іншої статі, якщо це пов'язано з її оголенням. Тому подібний припис у КПК слід вважати недоречним і таким, що підлягає вилученню.

Певні сумніви виникають щодо можливості освідування судово-медичним експертом або лікарем без участі слідчого. КПК України 1960 р. передбачав два види освідування: слідче та судово-медичне (ст. 193). Судово-медичне освідування за вказівкою слідчого проводив судово-медичний експерт або лікар, що має відповідні спеціальні знання. Про результати проведеного освідування судово-медичний експерт складав акт, а лікар видавав довідку.

З аналізу ст. 241 чинного КПК можна зробити висновок лише про слідче освідування. Воно проводиться слідчим, а у разі необхідності до участі запрошують судово-медичного експерта або лікаря, які виконують функцію спеціаліста. В статті зазначається, що воно може проводитися лікарем за згодою особи, яка освідується і не згадується судово-медичний експерт. На нашу думку у цьому вбачається певна прогалина і неточність викладення даної норми. Оскільки це слідча (розшукова) дія проводити її може тільки слідчий, а ніяк не лікар, навіть за згодою освідуваної особи. Проведення освідування за участю судово-медичного експерта може бути більш результативним. Така діяльність є його професійним обов'язком і повсякденною роботою. Разом з тим слід звернути увагу на те, що судово-медичний експерт і лікар підходять до освідування більшою мірою з медичної точки зору і менше уваги звертають на

встановлення та фіксацію особливих прикмет і слідів, які можуть у подальшому мати значення для проведення трасологічних досліджень з метою встановлення механізму заподіяння тілесних ушкоджень. Проведення освідування безпосередньо слідчим із залученням до участі у ньому судово-медичного експерта або лікаря дозволить поєднати знання юридичні і медичні, щоб встановити наявність і характер тілесних ушкоджень – ран (вогнестрільних, різаних або колотих, рубаних або заподіяних тупим предметом); саден, подряпин, синців, слідів дії отруйної речовини, визначити їхні розміри, локалізацію на тілі та правильно і повно відобразити встановлені обставини у протоколі слідчої (розшукової) дії.

Висновок про те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство передбачає єдиний вид освідування – слідче ґрунтується на тому, що законодавець передбачив лише одну форма фіксації його результатів – протокол (ч. 5 ст. 241). Складання протоколу слідчої (розшукової) дії є прерогативою слідчого.

Об'єктом освідування є тіло людини, що зачіпає її права на особисту недоторканість. Якщо освідуванню підлягає особа іншої статі, його проведення доручають слідчому відповідної статі, який може запросити до участі відповідного спеціаліста.

На завершення слід зазначити, що урахування наведених пропозицій сприятиме забезпеченню права особи на недоторканність. Подальші дослідження даної слідчої (розшукової) дії та узагальнення слідчої практики сприятимуть розробленню криміналістичних рекомендацій щодо покращення її проведення, а також викладання студентам юридичних вузів і факультетів на заняттях з кримінального процесуального права та криміналістики.

Список використаних джерел:

1. Савицький Д. О. Захист прав особи при проведенні освідування / Д. О. Савицький // Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 24-26.